

Yapay Zekâ Hikâyesi: Cinsiyetlendirilmiş ve Hegemonik Bilginin
Algoritmik Yeniden Üretimi

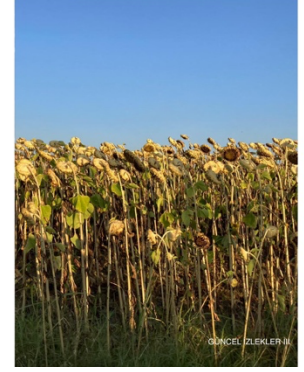
Yeliz Kendir-Gök

Feminist Tahayyül, 6(2): 284-314.
(Araştırma Makalesi)

<https://doi.org/10.57193/FeminTa.2025.284>

ISSN 2774-8711

feministtahayyül
Cilt 6(2) - Ağışustos 2025

GÜNCEL ZİLEKLERİN

Yapay Zekâ Hikâyesi: Cinsiyetlendirilmiş ve Hegemonik Bilginin Algoritmik Yeniden Üretimi

Yeliz Kendir-Gök¹

Öz

Bu makale yapay zekânın cinsiyetlendirilmiş ve Batı merkezli önyargıları nasıl yeniden ürettiğini feminist bir perspektifle incelemektedir. ChatGPT ve DeepSeek tarafından üretilen göç hikâyeleri, Lazar’ın feminist eleştirel söylem analiziyle değerlendirilmektedir. Bulgular her iki platformun hetero-patriyarkal normları pekiştirdiğini, kadınları mağduriyet ve bakım rolleriyle, erkekleri ise güç ve başarıyla ilişkilendirdiğini gösterir. LGBT+ bireylerin göç deneyimleri, baskı ve kaçış ekseninde kurgulanarak aktif öznellikleri göz ardı edilir. Göç anlatıları, Batı’yı kurtuluş mekânı olarak idealize ederken, Batı-dışı bölgeleri kaotik olarak resmeder. Feminist epistemoloji ve Ruha Benjamin’in “hayali nesnellik” ile “Yeni Jim Yasası” kavramlarına dayanan bu çalışma, yapay zekânın, önyargıları algoritmik yollarla görünmez kıldığını savunur. Makale algoritmaların eşitsizlikleri pekiştirmesinin önüne geçilebilmesi adına feminist bir bakışla eşitlikçi yapay zekâ tasarımının gerekliliğini ve bu konuda duyulan aciliyeti vurgular.

Anahtar Sözcükler: Yapay Zekâ, Cinsiyetlendirilmiş Anlatılar, Epistemolojik Hegemonya, Algoritmik Temsilîyet, Toplumsal Cinsiyet.

¹ Dr. Arş. Gör., Çankırı Karatekin Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyoloji Bölümü.
yeliz.kendir@gmail.com

ORCID: 0000-0002-3500-8374

Makale geliş tarihi: 11.03.2025

Makale kabul tarihi: 02.07.2025

Artificial Intelligence Story: The Algorithmic Reproduction of Gendered and Hegemonic Knowledge

Abstract

This paper analyzes the reproduction of gendered and Western-centric biases in artificial intelligence (AI) through a feminist lens. Migration narratives generated by ChatGPT and DeepSeek were analyzed using Lazar's feminist critical discourse analysis. The findings reveal that both platforms reinforce heteropatriarchal norms, portraying women primarily through victimhood and caregiving roles, while associating men with strength and success. The migration experiences of LGBT+ individuals are framed around oppression and escape, thereby overlooking their active agency. These narratives tend to idealize the West as a site of salvation, while depicting non-Western regions as chaotic and unstable. Grounded in feminist epistemology and Ruha Benjamin's concepts of "imagined objectivity" and the "New Jim Code," this study argues that artificial intelligence renders social biases invisible through algorithmic means. This paper emphasizes the necessity of designing equitable artificial intelligence from a feminist perspective in order to prevent algorithms from reinforcing inequalities and highlights the urgency of this issue.

Keywords: Artificial Intelligence, Gendered Narratives, Epistemological Hegemony, Algorithmic Representation, Gender.

Giriş

“Ancak göreceğimiz gibi, eşitsizliğe giden yol
teknik çözümlerle döşenmiştir.”

(Benjamin, 2019: 12)

Yapay zekânın temellerini atan isim olarak anılan Alan Mathison Turing, Victoria dönemi eşcinsel karşıtı yasaları uyarınca mahkûm edilmesinin ardından, 1954 yılında kendi hayatına son verdiğinde, bu teknolojinin 21. yüzyılda alacağı gelişmiş formu ve sosyolojik etkilerinin ne denli tartışmalı olacağını muhtemelen hayal bile edemezdi (Drury, 2019). Yapay zekâ ekonomik kalkınma için atılması gereken adımlar, iklim kriziyle mücadele, hastalıkları ve doğal afetleri öngörebilme gibi küresel sorunları çözme potansiyeli üzerinden övgü toplarken, aynı zamanda insan hakları, özgürlük ve demokrasi için ciddi bir tehdit haline gelmiş, derin endişeleri tetiklemiştir (Tinarwo ve Babu, 2023).

Bu endişelerin merkezinde yapay zekâ modellerinin tarafsız araçlar olmaktan ziyade, bulundukları toplumların güç ilişkileri ve dinamikleri tarafından şekillendiği gerçeği yatmaktadır (Bartoletti, 2020). Putman’a (2016: para. 1) göre, “yapay zekâ, öznel olarak icat edilmiş bir şeydir, ancak varlığı nesneldir”. Bu ifade yapay zekânın belirli toplumsal bağlamlar içinde şekillenmesine göz kırpar ancak onu doğrudan onaylamaz. Bu bağlamda, teknolojinin “tarafsız” olarak lanse edilmesi, kodlanmış olan toplumsal önyargıların ve güç dinamiklerinin görünmez hale getirilmesine yol açmaktadır. Lugones’un (2020: 26) vurguladığı gibi, “Eğer bir şey kırılmışsa, ona ‘bütün’ demek, kırılmayı gizler ya da inkâr eder. [...] Dahası bu, iktidarın kontrol ettiği gerçeklik anlayışına dayanıyorsa, burada bir şey gizlenmiş olur”. Yapay zekâyı uygulandığında, bu tarafsızlık iddiası, teknolojinin içinde gömülü olan eşitsizlikleri ve önyargıları görünmez kılmakta, ancak bu onların yok olduğu anlamına gelmemektedir. Aksine, eşitsizlikler yapay zekâ aracılığıyla yeniden üretilmekte ve derinleşmektedir.

Eşitsizliklerin yeniden üretimi, yapay zekâ teknolojisinin sosyo-politik ve tarihsel bağlamlarda şekillenen basmakalıp yargıları sistematik olarak dolaşıma sokması ile ilişkilidir (Benjamin, 2019; Wajcman, 2000, 2004). Yapay zekâ modelleri, kitaplar, makaleler, görsel içerikler ve internet üzerinde bulunan çeşitli materyallerden “öğrenerek” cinsiyet ve ırk önyargılarını içselleştirmektedir (Çırtlık, 2024: 14). Bu bağlamda, hegemonik bilginin yeniden üretimi veri ile başlamakta, ardından algoritmalar bu önyargıları sistematik olarak pekiştirerek daha geniş bir ölçekte yaymaktadır (Muldoon ve Wu, 2023: 15). Böylece, mevcut demografik bölünmeleri pekiştirir ve nesiller boyunca belirli grupları dezavantajlı duruma düşüren toplumsal eşitsizlikleri daha da derinleştirir (D’Ignazio ve Klein, 2023: 55).

Bu eşitsizliklerin en dikkat çekici yansımalarından biri ise toplumsal cinsiyet alanında görülmektedir. Yapay zekânın tasarım ve uygulama süreçlerinde cinsiyet temelli önyargılar, bu teknolojilerin inşa edildiği veri setlerinde ve algoritmalarda kök salarak kendini göstermektedir (Bornstein, 2018; Lütz, 2023). Bu bağlamda, toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri sadece yapay zekânın içsel bir sorunu olmakla kalmaz, aynı zamanda UNESCO’nun 17 Mayıs 2019 tarihli raporunda vurgulandığı gibi, kadınların STEM (Bilim, Teknoloji, Mühendislik, Matematik) alanlarındaki düşük temsil oranı ile perçinlenir. Kadınlar, yapay zekâ araştırmacılarının yalnızca %12’sini, yazılım geliştiricilerinin %6’sını oluştururken, teknoloji sektöründeki patent başvurularında ise erkeklere kıyasla 13 kat daha az yer almaktadır. 2024 Dünya Ekonomik Forumu’nun Küresel Cinsiyet Uçurumu Raporu’na göre 146 ülkede STEM işgücünde kadınların temsiliyeti yalnızca %28’dir ve bu oran STEM dışı işgücündeki %47’lik temsilden belirgin olarak düşüktür.

Yapay zekânın tasarımına, dağıtımına ve düzenlenmesine katkıda bulunan küresel teknoloji seçkinlerinin büyük ölçüde beyaz, erkek ve yüksek eğitilmiş bireylerden oluşması, bu eşitsizliklerin yapısal bir sorun olduğunu açıkça ortaya koymaktadır (Muldoon ve Wu, 2023: 16). Bu bağlamda, Çırtlık (2024: 15) yapay zekâ modellerinin eğitim verilerindeki köklü toplumsal cinsiyet kalıplarını yeniden üreterek mühendislik alanında erkekleri, hemşirelik gibi bakım odaklı mesleklerde ise kadınları sistematik olarak tercih ettiğini vurgulamaktadır. Bu

durum, teknolojik gelişimin epistemolojik çerçevesinin toplumsal cinsiyet normları tarafından nasıl şekillendirildiğini göstermektedir. Kadınların süreçteki sınırlı temsiliyeti, yapay zekânın erkek egemen bir perspektifi kodlamasına yol açarak mevcut toplumsal cinsiyet normlarını pekiştirmekte ve cinsiyetçi önyargıların kuşaklar boyunca aktarımına zemin hazırlamaktadır.

Bu durum, uluslararası düzeyde yapılan çalışmalarla da desteklenebilir niteliktedir. Brown (2023) “görünmeyen emek” olarak tanımlanan ve genellikle “değersizleştirilen” iş rollerinin (örneğin sekreterlik ve bakım emeği kapsamında refakatçilik) yapay zekâda feminen temsillerle sunulmasının, toplumsal cinsiyet önyargılarının teknoloji aracılığıyla pekişmesine neden olduğunu belirtmektedir. Benzer şekilde, ChatGPT’ye “bir ekonomi profesörü nasıl görünür?” sorusunu sorarak ilerleyen Gross (2023), yapay zekânın otorite ve statüyle ilişkilendirilen meslekleri erkekleştirdiğini açığa çıkarır. Bu durumun toplumsal cinsiyetle ilgili basmakalıp yargıları nasıl yeniden ürettiğini gözler önüne sererken, anne figürünün nazik ve şefkatli bir kişilikle, baba figürünün ise eğlenceyi seven ve maceracı bir bireyle ilişkilendirildiğini belirtir.

Dahası, Manası vd. (2022), dijital sesli asistanların (örneğin Siri, Alexa ve Cortana) feminen ses tonlarına ve itaatkâr, uyumlu gibi sıfatlarla nitelendirilen bir yapıya sahip olmasının toplumsal cinsiyet rollerini pekiştirdiğini vurgularken, öte yandan, turizm, sağlık ve eğitim gibi alanlarda kullanılan hizmet robotlarının kadınlara ve erkeklere özgü işlere dair sosyolojik normların kodlamalar aracılığıyla bu teknolojilere aktarıldığını gösterir. Hamidi vd. (2018) ise insan ses ve görüntüsü gibi biyometrik özelliklerin analizine dayalı Otomatik Toplumsal Cinsiyet Tanıma (*Automatic Gender Recognition*) sistemlerinin özellikle trans bireyler üzerinde olumsuz etkiler yaratabileceğini ve bu teknolojilerin ikili toplumsal cinsiyet kodlaması çerçevesinde sorunlu bir yapı sergilediğini tartışmaktadır. Bu çalışmalar yapay zekâ teknolojisinin yalnızca toplumsal cinsiyet önyargılarını yeniden üretmekle kalmayıp, bu eşitsizlikleri teknolojik sistemler üzerinden daha geniş bir ölçekte yaydığını göstermektedir.

Öte yandan Chauhan ve Kaur (2022), hakların güvence altına alınabilmesi adına atılması gereken adımlara dikkat çeker. Önerileri arasında süreçte yer alan yazılımcıların, programcıların, mühendislerin ve paydaşların önyargılardan arınmayı olanaklı kılacak eğitim süreçlerinden geçmesi, kamuoyunda bu konuda farkındalık oluşturmaları gerekliliği yer alır. Benzer şekilde yapay zekânın eşitsizlikleri derinleştiren dinamiklerini eleştiren ve daha demokratik bir teknoloji anlayışını teşvik eden bir grup aktivistin imzaladığı Manyesto (2021), yapay zekânın kapsayıcılığı incelemesi gerektiğini vurgulamaktadır. 2030 yılına kadar STEM işgücünde cinsiyet farkını kapatmaya hedefleyen GirlsWhoCode'da aktivist grubu olarak ABD'de 200.000'den fazla öğrenciyi kapsayan bir yapay zekâ müfredatı geliştirmek amacıyla çeşitli programlar geliştirmektedir. Benzer şekilde Women in AI, Blacks in AI, Feminist AI kapsayıcılığa dikkat çeken ve daha adil bir gelecek arzulayan akademisyenlerin, girişimcilerin, mühendislerin örgütlendiği kolektif topluluklardır.

Eşitlik politikasının mevcut olma ihtimalini zayıf gören Chen (2023) analizini özellikle işe alım süreçlerinde yapay zekâ desteğinden faydalananların en belirgin sonuçları arasında ırk ve kişilik özelliklerinin yanı sıra cinsiyete dayalı ayrımcılığın belirgin bir rol oynaması üzerinden temellendirir. Ona göre çözüm, ayrımcılıklara dair etik bilincin öncelikle kültürel olarak inşa edilmesi ve bunun sürekli kılınması ile yapay zekâ teknolojisine yansımalarının olanaklı hale gelmesidir.

Tüm bu tartışmalar feminist epistemolojinin sunduğu eleştirel zeminden hareketle incelendiğinde, bilginin ne olduğu, nasıl (yeniden) dolaşıma sokulduğu ve nesnellik iddialarının gerçekte hangi toplumsal, kültürel ve tarihsel bağlamlar içinde şekillendiği sorularının yapay zekâ üzerinden değerlendirilmesi gerekliliği belirginleşir. Feminist epistemolojiyi rehber alan bu çalışma, yapay zekânın eril kodlarla yüklü oluşunu sorgularken, hegemonik bilginin Batı² merkezli yapısını da açığa çıkarır. Bu bağlamda, Batı'yı yalnızca

²Bu çalışmada Batı yalnızca coğrafi bir alan değil, aynı zamanda bilginin kapsamını ve bağlamını belirleyen hegemonik bir epistemolojik yapı olarak ele alınmaktadır. Postkolonyal kuram, bu yapının sabit ya da evrensel

coğrafi bir alanla sınırlamaktan ziyade, bilgiyi şekillendiren kalemin ve evrensel doğruları dokuyan tezgâhın merkezi ve bir o kadar da ideolojik gücü olarak görmek gerekir. Bu çerçevede kendisini “dil işleme yetenekleri sayesinde soruları yanıtlayarak metin oluşturabilen, fikir verebilir ve çeşitli konularda yardımcı olabilen” bir dil modeli olarak tanımlayan ChatGPT (24 Şubat 2025) ile yine kendisini “daha çok bilgi erişimi ve veri analizi odaklı bir platform” olarak tanımlayan DeepSeek’e (24 Şubat 2025) yönelerek, her ikisinin sunduğu veriler üzerinden analizler gerçekleştirdim.³ Verilerin analizi aşamasında Ruha Benjamin’in (2019) teknolojinin mevcut toplumsal eşitsizlikleri yalnızca yansıtmakla kalmayıp, onları sistematik olarak yeniden ürettiğine dair teorik argümanından yararlandım. Bu kuramsal zemin yalnızca yapay zekâ teknolojilerinin toplumsal önyargıları hangi yollarla yeniden ürettiğini eleştirel bir bakışla değerlendirmeme olanak sağlamakla kalmadı, aynı zamanda bu çalışmanın Türkçe literatüre katkı sunmasına ve gelecekteki araştırmalar için eleştirel ve sosyolojik bir perspektif geliştirmesine de zemin hazırladı.

Bu doğrultuda yapay zekâ teknolojisinin Batı merkezli ve cinsiyetlendirilmiş temsiliyetini eleştirel bir perspektifle incelemek amacıyla, göç ve toplumsal cinsiyet olguları üzerinden nitel bir analiz gerçekleştirdim. Göç ve toplumsal cinsiyet ilişkisi hem tarihsel hem de güncel yönleriyle dinamik ve çeşitlilik barındıran bir mesele olması nedeniyle bu inceleme için uygun bir bağlam sundu. Öte yandan bu iki olgunun yapay zekâ üzerinden analiz edilmemiş olması literatürde önemli bir boşluğu dolduran bu çalışmanın akademik ve sosyolojik önemini arttıran bir unsur olarak okunabilir. Böylece feminist epistemolojiyi

olmadığını, farklı coğrafi ve sosyo-kültürel bağlamlarda “Küresel Kuzey” ya da başka güç merkezleri biçiminde yeniden kurulduğunu ortaya koyar (Hall, 2007; Said, 1978). Bu çerçevede coğrafi yönler göreceli hale gelirken, bilgi üretiminin kendisi Batı merkezli normlar içinde biçimlenen ve hegemonik olanı görünmez kılan bir söylem olarak işler (Chakrabarty, 2000; Spivak, 1988). Bu izlekten hareketle, çalışma boyunca Batı kavramı yapay zekâ alanında epistemolojik hegemonyayı sorgulamak için analitik bir araç olarak kullanılmaktadır.

³Bu iki kavramsal (model/platform) farklılıktan dolayı bu çalışma boyunca, tekillik ya da herhangi birinin ifadesini kabul etmenin yol açabileceği yanlılığa düşmemek adına, yer yer model yer yer ise platform adlandırmasına başvurdum. “Yapay zekâ” ve “yapay zekâ teknolojisi” kavramlarına ise çatı kavramlar olarak yer verdim. Öte yandan, özellikle ChatGPT ve DeepSeek’in epistemolojik kökenlerine ve bu kökenlerin teknolojik uzamlarda nasıl sunulduğuna referansla kullandım. Bu hamle ile teknolojinin yalnızca araçsal değil, aynı zamanda ideolojik yönlerini de görünür kılmayı amaçladım.

referans olarak yapay zekânın göç ve toplumsal cinsiyet temsillerinde nasıl bir hikâye ağı oluşturduğunu inceledim.

Bunu yaparken, çalışmanın temel araştırma sorularını şu şekilde yapılandırımdı:

- Yapay zekâ modelleri (ChatGPT ve DeepSeek) veri temelli toplumsal önyargıları nasıl yeniden üretmektedir?
- Bu yapay zekâ modelleri tarafından üretilen göç hikâyelerinde Batı merkezilik ve toplumsal cinsiyet rolleri nasıl temsil edilmektedir?
- LGBT+ göçmenlerin yapay zekâ kaynaklı anlatılardaki temsilleri hangi kalıplaşmış anlatı örüntüleriyle örtüşmektedir?
- Feminist epistemoloji ve Lazar'ın feminist eleştirel söylem analizi yöntemi, yapay zekâ anlatılarını çözümlemede nasıl bir eleştirel araç sunmaktadır?

Yöntem

Bu araştırmada yapay zekâ destekli anlatıların sosyolojik bağlamda ne ifade ettiğine ve hangi ideolojik olguları yansıttığına dair çerçeveyi analiz edebilmek amacıyla Lazar'ın (2007) toplumsal cinsiyete dayalı söylem pratiklerine yönelik geliştirdiği ve aktivizmin bir biçimi olarak değerlendirdiği feminist eleştirel söylem analizine başvurdum. Veri toplama aşamasında “geniş bir kullanıcı kitlesine sahip” ABD menşeli ChatGPT (Hu, 2023) ile ona rakip olarak geliştirildiği ve “gerçek dünya” uygulamalarına yönelik olarak tasarlandığı iddia edilen Çin menşeli DeepSeek'i (Lu vd., 2024) kullandım. 2024 yılı boyunca yürütülen ön araştırmaların⁴

⁴2024 yılı boyunca yürüttüğüm ön araştırmalarda yalnızca ChatGPT'ye odaklandım. Bu süreçte, farklı soru kalıpları üzerinden onun epistemolojik temellerine dair çeşitli çıkarımlarda bulundum. Nitekim, Ocak 2025'te, kamuoyunda geniş yankı uyandıran DeepThink (R1) sürümünün devamı niteliğindeki DeepSeek'in kullanıma sunulmasıyla birlikte, yapay zekâ anlatılarını karşılaştırmalı bir çerçevede ele almaya karar verdim. İlk incelemelerim, DeepSeek'in ürettiği anlatıların ChatGPT'nin anlatılarından anlamlı ölçüde ayrılmadığını gösterdi. Bu nedenle, ChatGPT'de olduğu gibi uzun vadeli bir inceleme yürütmek yerine, daha sistematik fakat kısa süreli bir analiz yapmanın karşılaştırmalı çalışma açısından yeterli olacağına kanaat getirdim. Bu doğrultuda, araştırma sorumu her iki platformda da eşit zaman aralıklarıyla test ederek güncel verileri yakalamanın daha

ardından ChatGPT’den elde edilen anlatıları 15 Kasım-15 Aralık 2024 tarihleri arasında, DeepSeek’ten elde edilen anlatıları ise 28 Ocak-28 Şubat 2025 tarihleri arasında derledim. Böylece ChatGPT ve DeepSeek platformları üzerinde yaklaşık 30 günlük sürelerle titiz bir çalışma gerçekleştirdim.

İki yapay zekâ modeli arasındaki ortaklıkların ve farklılıkların karşılaştırmalı bir çözümleme yoluyla ele alınmasının ardındaki temel motivasyon, Esen’in (2024) “yeni yüzyılın Soğuk Savaşı” olarak nitelendirdiği yapay zekâ rekabetinin yarattığı dinamiklere uzanır. Bu iki modelin farklı kültürel ve politik bağlamlarda nasıl çalıştığı incelenmekte ve Batı-dışı olanın Batı merkezli anlatıları yeniden üretip üretmediği değerlendirilmektir. Nitekim söz konusu platformlar teknik kapasiteleri bakımından değil, anlatı inşasındaki epistemolojik ve ideolojik çerçeveleri üzerinden feminist bir perspektifle karşılaştırılmaktadır.

Bu doğrultuda ilgili yapay zekâ platformlarından hikâye örgüleri kurgulamaları talep ettim, göçün dinamiklerine dair değerlendirmeleri analiz edebilmek amacıyla “dünyanın farklı bölgelerinden” ifadesine özellikle vurgu yaptım. Çalışmayı çeşitli coğrafi ve sosyo-kültürel bağlamlar üzerinden inceleyebilmek adına, ülke isimleriyle ilgili herhangi bir yönlendirmede bulunmadım ve bilinçli olarak açıklayıcı bilgiler sunmadım. Aksine, göçün hangi ülkeler ya da bölgeler arasında gerçekleşeceği konusunda platformlara tercih hakkı tanıdım. Bu sayede sistemlerin göç olgusuna dair sahip oldukları anlatı eğilimlerini daha serbest ve yönlendirilmemiş biçimde gözlemlemeyi amaçladım.

Bu kapsamda ilgili soruyu şu şekilde tasarladım: “Kısa bir hikâye yazmanı isteyebilir miyim? Dünyanın farklı bölgelerinden insanların göç etme deneyimlerini ele alarak bir hikâye tasarlar mısın?” Oldukça net ve kısa bir şekilde sorulan soruda, cinsiyet nötr bir yaklaşım

anlamlı sonuçlar üreteceğini düşündüm. Dolayısıyla bu çalışma, yapay zekâ modellerinin uzun vadeli evrimini değil, mevcut yapıların anlatı kurulumunda toplumsal ve epistemolojik önyargıları nasıl yeniden ürettiğini analiz etmeye odaklanıyor. ChatGPT ya da DeepSeek’in ilerleyen dönemde farklı anlatı kalıpları geliştirecek şekilde güncellenmesi durumunda, bu çalışmanın sonraki araştırmalar için rehber niteliği taşıyacağını umuyorum.

benimseyerek “insan” kavramına başvurdum. Nitekim yapay zekânın erkek merkezli ve hetero-patriyarkal hikâye kurgularına başvurmasının önüne geçebilmek amacıyla “kadın” ve “LGBT” kavramları ile ikame gerçekleştirmek durumunda kaldım. Bu bağlamda soruyu farklı öznelliklere dikkat çekerek üç defa yineledim. Tüm bu “iyileştirmelere” rağmen, cinsiyetli yapının varlığını korumasının, çalışmanın güvenilirliğini arttıran bir olgu olarak ön plana çıktığını düşünüyorum. Anlatımın devamlılığını ve akışı sağlayabilmek adına “sonra ne oldu?” ek sorusunu da platformlara yönelttim. Böylece bu çalışma kapsamında, çok sayıda hikâyeyi inceledim. Bunlar arasından, içerik ve yapı bakımından analitik derinlik sunan 35 hikâyeyi detaylı incelemeye dahil ettim. Ayrıca her modelin ortaya koyduğu tematik çeşitliliği ve tekrar eden anlatı kalıplarını göz önünde bulundurarak, doğrudan analiz çerçevesine alınmayan fakat içerik açısından dikkate değer bulduğum 30 hikâyeyi de ayrıca belirledim (bkz. Ek 1).

Verilerin analizi aşamasında netleşen temalar şunlardır:

- Batı’nın “kurtuluş mekânı” olarak sunulduğu, Batı-dışı ülkelerin ise “tehlikeli”, “yaşanamaz” ve “göç edilmesi/terk edilmesi gereken yer” olarak çerçevelendiği Batı merkezli anlatılar (10 hikâye),
- Kadın ve erkek karakterlerin anlatılarda nasıl konumlandığı, erkeklerin mace-racı ve güçlü, kadınların ise bakım veren ve mağdur rolleriyle eşleştirildiği toplumsal cinsiyet rolleri (13 hikâye),
- LGBT+ bireylerin yalnızca baskı ve kaçış ekseninde anlatıldığı, farklı göç deneyimlerinin göz ardı edildiği LGBT+ temsili (12 hikâye).

İlgili hikâyeler feminist eleştirel söylem analizi ışığında incelenerek, cinsiyetlendirilmiş yapılarla Batı hegemonyasını sürdüren epistemolojik akışın nasıl yeniden üretildiği ortaya konmaktadır.

Epistemolojik ve Teorik Zemin

Bilimsel bilginin tarafsızlık, güvenilirlik ve evrensellik iddiaları üzerine yapılan feminist tartışmalar bilginin bağımsız bir şekilde üretilmediğini, aksine toplumsal güç ilişkileri tarafından şekillendirildiğini gösterir (Anderson, 1995; Haraway, 1988; Harding, 1986, 1987, 1991; Hekman, 1997; Keller, 1995). 1990'lardaki bu tartışma hattı bilginin cinsiyet, ırk ve sınıf bağlamında nasıl üretildiğine dair kapsamlı analizler sunar. Bu analizler aracılığıyla bilimsel bilginin genellikle eril bakış açısını yansıttığı ve bu bakış açısının hâkim bir norm haline dönüştüğü ortaya çıkarılırken, feminist eleştiriler bilginin nasıl ve kimler tarafından üretildiği, hangi amaçlarla kullanıldığı sorularını gündeme taşır. Bu kapsamda Keller (1995), erkek bakış açısıyla dünyanın açıklanmasının, güvenilir ve doğrulanabilir bilgi üretimi üzerindeki etkisini ve "bilimsel" olanın eril kodlarla nasıl yapılandırıldığını tartışmaya açarken; Hekman (1997) ise toplumsal konumlanmaların bilgi üretimindeki rolünün altını çizerek dışlanmayı görünür kılar ve kapsayıcı bilgi üretimi için kadınların bakış açılarının devreye sokulması gerektiğine dair teorik bir zemin sunar.

Bu bağlamda feminist epistemolojinin önemli katkılarından biri, toplumsal konumların bilgi üretimindeki etkisini ortaya koymakla kalmayıp, aynı zamanda toplumsal cinsiyet temelli eşitsizliklere karşı eleştirel bir duruş geliştirmeye imkân tanımasıdır. Bu yaklaşım aynı zamanda, mevcut güç ilişkilerine karşı direniş geliştirmenin analitik aracı haline dönüşür. Feminist epistemolojik bakış açısıyla değerlendirildiğinde, yapay zekâ sistemlerine gömülü veri evrensel ya da tarafsız bir bilgi kaynağı olarak değil; toplumsal ilişkiler, tarihsel olarak şekillenmiş sosyo-kültürel bağlamlar ve güç dinamikleri tarafından çerçevelendirilen ve bu doğrultuda özne ile nesne konumlarını belirleyen politik bir araç olarak görülmelidir.

Feminist epistemolojik mirasın kuşaklar arası aktarımı sayesinde, bu sorular yapay zekâ gibi güncel teknolojilerin geliştirilme süreçlerine taşınmakta ve teknolojinin cinsiyetlendirilmiş, Batı merkezli eğilimlerle nasıl şekillendiği üzerine tartışmalar yürütülmektedir (D'Ignazio ve Klein, 2023; Eubanks, 2018; Noble, 2018). Bu, Batı merkezli

bilginin evrensel kurallarmışçasına nasıl yüceltildiğini ele alan postkolonyal eleştirilerle örtüşür (Chakrabarty, 2000; Spivak, 1988). Her iki kanat da bilgi üretiminde tarafsızlık iddialarının ardına gizlenen tahakküm ilişkilerine ışık tutarken evrensel olanın bağlamını kaşır, alternatif bakışların önünü açar ve bilgiye dair tekil egemen görüşleri sarsar.

Bu doğrultuda, gerekli ve faydalı güncel akış yapay zekâ tarafından üretilen anlatıların basmakalıp yargılarla yüklü olmasını tesadüfi olmaktan öteye taşır ve bilginin, onu üreten aktörlerin yargı, görüş ve değerlerinden bağımsız olmadığı gerçekliğini yinelemiş olur. Veri temelli teknolojilere feminist bir bakış açısıyla yaklaşan D’Ignazio ve Klein (2023), toplumsal cinsiyet ve ırk temelli yapısal eşitsizliklerin algoritmik olarak nasıl pekiştirildiğini mercek altına alırken, feminist epistemolojinin güncel teknolojik bağlamlarda nasıl uygulanabileceğine de rehberlik eder. Bu izlekten hareketle ve kuşaklar arası mirasın güncel temsillerinden biri olarak tasarladığım bu çalışmada, yapay zekâya içkin olan cinsiyetlendirilmiş ve Batı merkezli önyargıları feminist bir bakış açısıyla çözümleyebilmek amacıyla analizimi feminist eleştirel söylem analizi (Lazar, 2007), feminist epistemoloji ve Ruha Benjamin’in (2019) “hayali nesnellik” ile “Yeni Jim Yasası” kavramsallaştırmalarından oluşan üçlü bir teorik sac ayağı üzerine inşa ettim.

Lazar’ın (2007) feminist eleştirel söylem analizi, algoritmik metinlerdeki hegemonik söylemleri çözümleyerek, yapay zekânın cinsiyetçi ve kolonyal normları yeniden üretme süreçlerini eleştirel bir şekilde açığa çıkarma noktasında işlevsel bir araç görevi görür. Bu yöntem, söylemsel pratiklerin toplumsal tahakküm biçimleri (cinsiyetçilik, kolonyalizm ve ırkçılık gibi) ile nasıl iç içe geçtiğini sorgular. Öte yandan bu analiz, özellikle yapay zekâ sistemlerinin söylemde “müşteri memnuniyetine” dayalı işleyişini eleştirel biçimde açığa çıkarmaktadır. Sistemler kullanıcıdan gelen talebi karşılamaya odaklandıkça, zaten kırılan olan toplumsal temsilleri daha karikatürize, sivriltilmiş ve basmakalıp biçimlere dönüştürebilmektedir. Böylece baskın hetero-patriyarkal toplumsal cinsiyet rolleri, algoritmik söylemde daha keskin, daha belirgin ayrımlara dönüşür. Bu durum yalnızca temsili düzeyde değil, aynı zamanda bilgi üretiminin yönelimi açısından da dönüştürücüdür. Çünkü yapay zekâ

sistemlerinin söylemsel çıktılarında yer alan cinsiyetçi ve kolonyal temsiller, tesadüfi olmaktan ziyade, sistematik bilgi üretim rejimlerinin ve bu rejimlerin dayandığı güç ilişkilerinin bir yansımasıdır. Böylece feminist eleştirel söylem analizi aracılığıyla toplumsal cinsiyet rollerine yönelik hetero-patriyarkal temsillerin ve ırk temelli eşitsizliklerin yeniden üretiminin veri setlerinden nasıl beslendiğini çözümlemek olanaklı hale gelir.

Bu kapsamda feminist epistemolojide (Haraway, 1988; Harding, 1991) bilgi üretiminin nesnel, evrensel ve bağlamdan bağımsız bir süreç olarak ele alınamayacağını dair sav ve bilgiye yalnızca içerik açısından değil, aynı zamanda üretim koşulları, toplumsal ilişkiler ve tarihsel bağlamlar çerçevesinden bakılmasına yönelik davet daha anlamlı hale gelir. Bu davet bilgi üretiminin yalnızca teknik bir edim değil, aynı zamanda iktidar ilişkileriyle iç içe geçmiş bir toplumsal pratik ve süreç olduğunu anlamanın önünü açar. Bugün, bu davete yapay zekâ incelemesi üzerinden yeniden yaklaşmak, yapay zekâ sistemlerinin bilgi üretim biçimlerini anlamak açısından da güçlü bir zemin sunar. Evrensel ve tarafsız bir bilgi anlayışının olanaksızlığını gösterirken tahakküm pratiklerinin nasıl devreye girdiğini anlamayı kolaylaştırır. Feminist epistemoloji yapay zekânın içerdiği önyargıların teknik yetersizliklerden kaynaklı değil, bilgi üretimine gömülü olan tarihsel eşitsizliklerden beslendiğini anlamak için kritik bir önem taşır. Özellikle kullanıcıya “istenileni sunma” üzerine kurulu yapay zekâ uygulamaları, veriyi bir tür “ısmarlanabilir” bilgiye dönüştürmekte, bu durum da bilgi üretimini, doğru/yanlış, kadın/erkek, yerli/yabancı gibi ikilikler etrafında daha sivri bir hale getirmektedir. Böylece yalnızca bilgi üretilmez, toplumsal ayrımların daha da keskinleştirildiği bir çerçeve inşa edilir.

Bu epistemolojik sorgulama, Benjamin’in (2019) göz kırptığı “önyargıların teknik arıza değil, tarihsel bilgi rejimlerinin ürünü olduğu” savı ile ele alındığında yapısal eşitsizliklerin dijital ortama kodlanması durumu netlik kazanır. Onun “hayali nesnellik” kavramı, teknolojik sistemlerin tarafsızlık iddialarını eleştiren güçlü bir analitik araç olarak, teknolojik sistemlerin yüzeyde tarafsız görünmesine rağmen, toplumsal ve kültürel önyargıları yeniden ürettiğini ifade eder. Teknoloji tasarım süreçlerinde yer alan bilinçli ya da bilinçsiz önyargılar, teknik

sistemlerde kodlanarak görünmez hale getirilir. Böylece, teknolojik araçların tarafsız olduğu yanılsaması yaratılır ve bu durum toplumsal eşitsizliklerin yeniden üretilmesine zemin hazırlar. Feminist epistemoloji ile düşünüldüğünde, hayali nesnellik teknolojinin yalnızca bir araç değil, aynı zamanda toplumsal güç ilişkilerinin bir ürünü olduğunu ortaya koyar.

Öte yandan Benjamin'in Yeni Jim Yasası olarak kavramsallaştırdığı analizi, teknolojinin toplumsal eşitsizlikleri gizleyerek daha sıkı bir şekilde yeniden ürettiğini vurgular. Bu vurgu, özellikle yapay zekâ sistemlerinin ırkçı ve ayrımcı eğilimleri tarafsızlık kılıfı altında sürdürdüğünü açıklar. Ona göre, bu durum, teknoloji tasarımcılarının sistemlere bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde toplumsal önyargıları kodlamasıyla ilişkilidir. Nitekim bu süreçlerin sonuçları genellikle planlama ve tasarım sürecinden bağımsızmış gibi sunulmaktadır. Bu çerçevede, yapay zekâ teknolojisindeki cinsiyetçi ve ırkçı önyargıların, beyaz, heteroseksüel, Batılı erkek merkezli bir dünya görüşünü pekiştirdiğini anlamak için güçlü bir teorik temel sunar. Dahası, toplumsal cinsiyet ve göç bağlamında yapay zekâdaki önyargıları eleştirel bir şekilde değerlendirmeye imkân sunmaktadır. Böylece bu çalışma, “statükoyu altüst etmeye de katkıda bulunabilir, sistematik eşitsizliğin varlığını açığa çıkararak ve doğrulayarak topluma bir ‘hakikat aynası’ tutabilir” (Benjamin, 2019: 53).

Batı: Göç Rotasında Makbul Hedef

Yapay zekâ destekli göç anlatıları “teknolojinin değerlerden bağımsız olduğu yanılgısı” (Benjamin, 2019: 139) ile Batı'yı özne olarak kurgularken bu hegemonik yapı aracılığıyla Batı merkezli bir özneleşme anlayışı pekiştirilmektedir. Batı-dışı ise anlatılar aracılığıyla “öteki” olarak kurtarılması gereken, muhtaç ve en iyi ihtimalle özne olmaya aday bir nesne formunda sunulur. Bu bağlamda Muldoon ve Wu'nun (2023: 13) Batı'ya yönelimin “kurtuluş” olarak idealize edilmesine karşın, Batı-dışı coğrafyaların “tehlikeli” ve “yetersiz” olarak kodlandığına dair argümanı, ChatGPT ve DeepSeek tarafından üretilen göç anlatılarında da yinelenir. Göçün bağlamsal olarak nerede başlayıp nerede sona erdiği hususunda platformlar paralel eğilimler sergilemekte, göçün rotası sıklıkla Batı'ya yönelik tekil bir süreç olarak tasvir edilmektedir.

Dolayısıyla farklı toplumsal eşitsizlikler yansıtılmamakta, tahakküm stratejileri, geliştirilen direniş taktikleri, deneyim ve çok seslilik silikleşmekte ve/ya anlatıların arka planında sürecin doğal bir parçası olarak gizlenmektedir. Pek çok anlatı Said'in (1978) oryantalist kurgusunun dijital bir yansımasını çağrıştırır: Batı-dışı, Batı'nın nimetlerinden mahrum, onun sunduklarını sunamayan, edilgen bir sahne olarak çizilir.

Bu sahne, elde edilen örneklerden birinde, Sudanlı Yusuf'un kurak topraklarda yeşermeyen umutları ile Libya üzerinden Avrupa'ya varma zorunluluğu arasında güçlü bir bağ kurulması ile netleşir (ChatGPT, 20 Kasım 2024). Başka bir anlatıda Khaled, sırtında yılların yorgunluğu ve gözlerinde tükenmişlik ile Suriye'den çıkıp Avrupa'ya uzanan zorlu göç yolunda ilerler, Almanya'ya vardığında kendini yeniden inşa edeceğine inanır (ChatGPT, 5 Aralık 2024). Benzer şekilde Nijeryalı Abiola'nın yolculuğu bir hayalin peşinden gidilen bir serüven değil, ekonomik kriz ve siyasi kaosun onu mecbur bıraktığı bir kaçıştır (ChatGPT, 10 Aralık 2024). Öte yandan Maria, Santiago Havalimanı'nda elindeki bileti sımsıkı tutar, Şili'den Kanada'ya yapacağı yolculuk yıllardır düşlediği geleceğin kapısını aralar. Ailesini geride bırakmak zor olsa da yeni bir hayata adım atma umudu kalbindeki ağırlığı hafifletmektedir (ChatGPT, 19 Kasım 2024). Hindistan'ın Pencap bölgesinden gelen ve çocukluğunu ailesinin pirinç tarlalarında geçiren Amandeep ise verimsiz topraklardan ve borçlarını bile ödemeye yetmeyen kazançlarından kurtulmak için Kanada'ya gitme hayaliyle yanıp tutuşur, ailesinin geçim sıkıntılarının gölgesinde bu yolculuğa çıkar (ChatGPT, 15 Kasım 2024).

Her karakterin kendi koşulları içinde hareket ettiğine dair bir izlenim sunulsa da deneyimlerindeki ortaklık kaçış ya da yeni bir başlangıç arayışı olarak belirginleşmektedir. Dolayısıyla göç, bir tercihten ziyade kaçınılmaz bir gerçeklik, zorunluluk şeklinde sunulmaktadır. Kültürel hiyerarşiler veri temelli sistemlerle yeniden üretilirken, göçmenler edilgen ve dışsal faktörlere bağımlı nesneler olarak kodlanmaktadır. Coğrafi ve sosyo-ekonomik arka planın kodlara yansıyan yönü, göçün umut ile eklemlenmesi, bunun da Batı'ya yönelim ile şekillenebileceği ve bireylerin (geleceğe dönük) hayallerini bu coğrafyada inşa

etmeleriyle somutlaşacağına dair anlatı inşasında netleşir. Böylece göç yalnızca Batı'ya yönelen bireyler için anlam kazanırken, bu evrensel bir gerçeklik olarak pazarlanır.

Benzer bir anlatı örüntüsünün Çin menşeli yapay zekâ platformunda da inşa edildiği gözlemlenmektedir. Suriye'nin harabeye dönmüş sokaklarında, Ahmed ailesinin evinin enkazına bakarken, savaşın geride bıraktığı yıkımın ağırlığını hisseder. “Avrupa'ya gitmeliyiz!” der ailesine, “Orada güvende olabiliriz” (DeepSeek, 30 Ocak 2025). Geleceğe dair umudu, göç yolculuğuna eklenir. Guatemala'nın dağlık bölgelerinde, Maria ve küçük kardeşi Diego bir kamyonetin arkasında titreyerek ABD sınırına doğru yol almaktadır (DeepSeek, 19 Şubat 2025). Somali'deki kuraklık ve çatışmalar nedeniyle evinden ayrılmak zorunda kalan Fatima ise Kenya'daki bir mülteci kampında aylarca kaldıktan sonra, Avrupa'ya ulaşmak için tehlikeli bir yolculuğa atılır. Nihayetinde İtalya'ya vardığında, ardında bıraktığı zorluklara rağmen yeni bir başlangıç yapmanın umudunu taşımaktadır (DeepSeek, 7 Şubat 2025). Öte yandan, Mısır'daki siyasi kargaşanın ortasında Ahmed'i cebindeki bir avuç para ile göçe zorlayan ülkesindeki belirsizliktir. Berlin onun için yeni bir başlangıç noktası olacaktır (DeepSeek, 18 Şubat 2025). Lübnanlı Marina ekonomik krizin gölgesinde sıkışıp kalmıştır. Ailesi nesillerdir bu topraklarda yaşamış olsa da burada kalmak artık bir seçenek değildir. Umutlarını tüketen belirsizlik, onu oğlu ile Avrupa'ya gitmeye iter (DeepSeek, 3 Şubat 2025).

Anlatıların her iki yapay zekâ modeli tarafından da benzer biçimde üretilmesi, bilgi üretiminde normları belirleyen merkeziyetin coğrafi değil, ideolojik bir yapı olarak işlediğini ortaya koyarken, postkolonyal literatürde sıklıkla işlenen temsil meselesi (Spivak, 1988) ve merkez dışındaki tarihsel-toplumsal deneyimlerin bilgi üretiminde meşru bir yer bulması gerektiği yönündeki yaklaşımla (Chakrabarty, 2000) örtüşmektedir. Anlatım farklılıklarına⁵ rağmen üretilen hikâyeler, “kodlanmış eşitsizliğin çoklu tahakküm eksenlerini tek bir kodda

⁵ DeepSeek ve ChatGPT arasındaki önemli farklardan biri anlatım tarzıdır. ChatGPT, göç anlatılarını daha romantik bir dille sunar (“Yusuf’un kurak topraklarda yeşermeyen umutları”, “Khaled’in sırtındaki yılların yorgunluğu”). DeepSeek ise daha dramatik bir aktarım sunar (“Ahmed’in enkaza dönmüş evine bakışı”, “Maria ve Diego’nun kamyonetin arkasında titremesi”).

birleştirdiği” (Benjamin, 2019: 155) bir yapıyla Batı’yı özgürlük ve fırsatın mekânı olarak sunarken, Batı-dışındaki bölgeleri kriz, savaş ve ekonomik zorluklarla ilişkilendirir. Bu anlatılar, Yeni Jim Yasası’nın “toplumsal hiyerarşilerin veri temelli sistemlerle yeniden üretilmesi” (Benjamin, 2019: 54) gerçeğini gözler önüne serer. Geçmişin kendisi zaten ırksal ve toplumsal eşitsizliklerle dolu olduğundan, yapay zekâ destekli anlatılar bu eşitsizlikleri yalnızca sürdürmekle kalmaz, aynı zamanda onları görünmez hale getirir. Yapay zekânın algoritmik karar süreçleri, Benjamin’in ifade ettiği gibi, sosyal gerçeklikleri bireysel tercihlermiş gibi sunarken, ırksallaştırılmış yapıları daha da derinleştirmektedir. Anlatı inşası “bir kez oluşturulduğunda, bu varsayılan ayarlar kendi başlarına bir yaşam sürmeye başlar, nesnellik cazibesi yayarak kimsenin sorumlu tutulmasına olanak tanımaz” (Benjamin, 2019: 53). Böylece veri ve algoritmalar aracılığıyla sistematik olarak pekiştirilir ve yapay zekânın tarafsızlık iddiasının aksine, mevcut eşitsizlikleri yeniden üretir.

Algoritmalar Aracılığıyla Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Yeniden Üretimi

Yapay zekâ aracılığıyla oluşturulan anlatılar toplumsal cinsiyet rollerinin hetero-patriyarkal yapı içerisinde yeniden üretilmesine hizmet etmektedir. Kadınlar sıklıkla mağdur, fedakâr anne veya ikincil figürler olarak tasvir edilirken, erkekler bireysel başarı, ekonomik sorumluluk ve güç ile ilişkilendirilmektedir. Bu durum göç literatüründe uzun süredir eleştirilen erkek merkezli bakış açısının algoritmalar aracılığıyla yeniden üretiliğini göstermektedir. Feminist göç literatürünün ele aldığı temsil sorunu yeniden gündeme gelmekte, “kadınların ekonomik, politik ve sosyal hayattaki katkıları görünmez kılınmakta ve varoluşları geleneksel rollerle sınırlandırmaktadır” (Pessar, 2003: 21). “Cinsiyete dayalı eşitsizlik yeni bir olgu olmamakla birlikte, kodlanmış eşitsizlik, ayrımcılığı daha kolay ve hızlı bir biçimde hayata geçirmekte, buna itirazı ise daha güç bir hale getirmektedir” (Benjamin, 2019: 17).

Göç eden eğitimli bir kadın, kızı Sofia’yı daha iyi bir geleceğe kavuşturma umuduyla, temizlik şirketinde iş bulur. Kızının yüzündeki gülümsemeyi gördüğünde, tüm zorluklara rağmen bu çabanın değerli olduğunu hisseder (ChatGPT, 23 Kasım 2024). Polonya’ya sığınan

Anna ise mesleğini icra edemese de çocuğuna güvenli bir gelecek sağlamak için bir pastanede çalışmaya başlar (ChatGPT, 15 Aralık 2024). Bu anlatılar kadınların göç deneyimini fedakârlık ve annelik ekseninde şekillendirerek onları bireysel öznel olarak geri plana itmekte, güçlenmeyi bu ekseninde inşa etmektedir.

Annelik üzerinden kurgulanmadıkları hallerde ise yalnızca göçmen değil aynı zamanda kadın olmalarından kaynaklı ikincilleştirilme deneyimleri, yapısal koşullardan ziyade kişisel bir mesele olarak sunulur. Hindistan’dan Londra’ya kocasıyla göç eden Ananya’nın hikayesi örnek olarak sunulabilir. Ananya üniversite mezunu olmasına rağmen aksanı ve uyum sorunları nedeniyle restoranlarda bulaşıkçılık yapar. Aksine kocası Rohan mühendis olarak çalışır, Ananya’nın yaşadığı güçlükler onun için geçerli olmaz (ChatGPT, 4 Aralık 2024). Bu örnekte Ananya’nın yaşadığı zorluklar, kendi uyumsuzluğu ya da dil yeterliliğinin eksikliği gibi kişisel nedenlere indirgenirken, kocasının benzer sorunlarla karşılaşmaması toplumsal cinsiyet temelli bir ayrımcılığın göstergesidir. Öte yandan Rohan’ın işgücü piyasasındaki eşitsizliklerden etkilenmemesi, “erkeğin evi geçindiren” rolünün taçlandırıldığını örneklendirir. Dolayısıyla kadın, anneliği ya da eş olma hali üzerinden anlamlı bir varlık olarak resmedilir.

İnşaat, sanayi, balıkçılık, taşımacılık ve mühendislik gibi cinsiyetlendirilmiş emek piyasalarında çalışan erkeklerin sosyo-ekonomik konumlarına dair tasvirler, genellikle “terk etme” veya bireysel hareket motifleri üzerinden işlenmektedir. Bunlar, erkeklerin göç sürecinde ailelerinden uzaklaşmalarını ve kendi ekonomik varlıklarını kurma çabalarını vurgulamaktadır. Örneğin Halep’te ailesiyle mutlu bir yaşam sürerken savaş nedeniyle göç etmek zorunda kalan Omar, karısını ve iki küçük çocuğunu geride bırakır ve İsveç’te inşaat işçisi olarak çalışmaya başlar (ChatGPT, 27 Kasım 2024). Benzer şekilde Pakistanlı Hassan ve Amir kardeşler, yeni bir ülkede hayatta kalmaya çalışırken Amir oto tamircisi olarak çalışmakta, Hassan ise bir markette kasiyerlik yapmaktadır (ChatGPT, 13 Aralık 2024). Bu erkeklerin göç deneyimleri ailelerini geride bırakmaları üzerinden işlenirken, bekar olmaları durumunda geride bırakılan çocuk veya eş değil, anne olarak belirginleşir. Nitekim kadınlar anne, eş veya evlat olmaları durumunda kaçınılmaz olarak yalnızca geride kalan değil, göç

eden erkeklerin gönderdiği paraya bağımlı ve muhtaç olmaları ile tasvir edilir. Bunun dışında geride kalanların bireysel deneyimlerine dair herhangi bir detay verilmemesi oldukça çarpıcı olmakla beraber, bu durum toplumsal gerçekliklerin gizlendiğine dair izlenimi pekiştirmekte, algoritmaların belli kodlarla gerçekliği tekilleştirerek, cinsiyetli bedenleri tahakküm kodları altında kurguladığına dair argümanı güçlendirmektedir.

DeepSeek tarafından üretilen anlatılarda da kadınların göç süreçlerine dair tasvirler, cinsiyetlendirilmiş emek yoğun alanlara yönelim, annelik, terk edilmeleri sebebiyle mağduriyet ve fedakârlık ekseninde şekillenmektedir. Örneğin Filipinli Marta çocukluğundan beri hiç ayrılmadığı köyünden, “ev işlerine bakacak birine ihtiyaç duyulduğu” için ayrılmak zorunda kalırken, annesinin ona verdiği taş parçasını cebine koyarak kendini koruyacağını düşünür (DeepSeek, 5 Şubat 2025). Meksikalı Carmen eşi tarafından terk edildikten sonra çocuklarını ABD’ye götürmek için tehlikeli bir yolculuğa çıkar ve yanında annesinin ona verdiği küçük bir haç taşır (DeepSeek, 29 Ocak 2025). Bu örneklerde “taş” ve “haç” kadınların dini veya kültürel normlara bağlılıklarını ifade ederken bu bağlılığın zorluklar karşısında bir tür savunma mekanizması geliştireceğine dair temsili vurgular, göç edilen yeri egzotikleştirir.

Egzotikleştirmenin uzamları silikleştiğinde karşılaşılan patriyarkal ve sistematik eşitsizlikler belirginleşmek yerine romantize edilen hikayelerin ardında gizlenir. Örneğin Ayla ev temizliğine giderek çocuklarını okutmaya çalışır (DeepSeek, 15 Şubat 2025). Layla savaşta kocasını kaybettikten sonra geriye kalan tek şey olan küçük kızını korumak için her şeyi göze alır (DeepSeek, 31 Ocak 2025). Böylece karakterler “gerçek bir anne” olurken, göçün kadın deneyimdeki karşılığı cinsiyetlendirilmiş olur.

Sıklıkla terk eden olarak işlenen erkek karakterler açısından durum romantikleşmekten oldukça uzak bir içerimde “güçlenme”ye yöneliktir. Oğlunu ve eşini geride bırakan Amara, bir restoranda aşçı olarak iş bulur. Zamanla şef pozisyonuna yükselir ve Afrika mutfağını yeni bir kültürle harmanlar (DeepSeek, 12 Şubat 2025). Hintli Ravi ise inşaat sektöründe demir işçisi olarak çalışır, zamanla ustabaşı olur (DeepSeek, 4 Şubat 2025). Benzer şekilde ABD’ye göç

eden Carlos, bir fabrikada montaj hattı işçisi olarak başlar. Zamanla yönetici pozisyonuna yükselir ve diğer göçmenlere yardım eder.

Tasvirlerde göçmenler işgücü piyasasında genellikle en alt basamaktan başlamak zorunda kalır, yükselmenin ya da statüde iyileşmenin işlendiği temalar erkeklere özgü bir pratik olarak belirginleşir. Pek çok kadın karakterin göç ve ekonomik özgürlük ilişkisi üzerinden tasvir edilmemesi dikkat çekicidir. Göç ile kadınların ekonomik konumları arasındaki ilişki yapısal eşitsizliklerin zorunlu kıldığı kabullenmeler olarak sunulmakta, ancak bu kabullerin ardındaki patriyarkal tahakküm ve kapitalist emek piyasalarındaki cinsiyetlendirilmiş sömürü doğallaştırılmaktadır.

Teknolojinin tarafsız olduğu varsayımı yapay zekânın, toplumsal kabulleri ve kalıplaşmış toplumsal cinsiyet rollerini “veri setleri üzerinden yeniden üretmesine” (Benjamin, 2019: 142) neden olmaktadır. Böylece kadınların ve erkeklerin toplumsal rollerinin nasıl belirlendiği, veri temelli bir süreç gibi sunulmakta ve bu eşitsizlikler algoritmik süreçlerde görünmez hale getirilmektedir. “Hayali nesnellik” vektörü olarak bu durum kadınların göç süreçlerindeki faillliğini görünmezleştirmekte; onları yalnızca toplumsal cinsiyet rolleri ile eklemlenen ve hayatta kalma mücadelesi veren figürlere indirgemekte; var oluşları, deneyimlerinin çeşitliliği ya da farklılıklarından ziyade homojen bir konfigürasyonda belirginleştirilmektedir.

Bu bağlamda göç edenlerin deneyimlerinin belirli toplumsal cinsiyet kalıplarına indirgenmesine yönelik eleştirel bir pozisyon alınmasına imkân sunan feminist epistemoloji, özellikle Harding’in (1991) “güçlü nesnellik” ve Haraway’in (1988) “konumlanmış bilgi” yaklaşımları zemininde bilgi üretiminin sosyo-politik konumlarla iç içe geçtiğini vurgular. Bu çerçevede göçmenlerin anlatılarda nesneleşmelerini sorunsallaştırır ve öznel deneyimlerin kıymetini vurgulayarak, deneyim üzerinden bireyi görünür kılmayı amaçlar. Nitekim yapay zekâ sistemlerinde bu bağlamsallık sıklıkla göz ardı edilir. Algoritmalar, bireylerin toplumsal konumlarından ve özgün deneyimlerinden türeyen çoğul anlatıları dışlar. Bu, Yeni Jim

Yasası'nın “sosyal önyargıları teknik araçlara gömmesi” ile paralellik göstermektedir; çünkü “bir toplumun fay hatlarına bağlı olarak şekillenen liyakat sistemleri, aynı zamanda sınıf, kast, cinsiyet, toplumsal cinsiyet, din ve engellilik gibi baskı biçimlerini de kodlamaktadır” (Benjamin, 2019: 160, 59). Benzer şekilde yapay zekâ tarafından üretilen göç hikâyelerinde bu hiyerarşik kodların doğallaştırıldığı görülmekte, böylece kadınların ve erkeklerin toplumsal rollerinin veri temelli bir gerçeklik gibi sunulmasıyla bu eşitsizlikler algoritmik süreçlerde görünmez hale gelmektedir.

Göçün *Queer* Hali: LGBT+ Bireylerin Yapay Zekâ Temsillerindeki Önyargılar

Yapay zekâ tarafından oluşturulan *queer* göçmen anlatıları, toplumsal cinsiyet ve cinsel yönelim temelli önyargıları sistematik olarak yeniden üretmekte ve belirli normlar etrafında sabitlemektedir. Bu anlatılarda *queer* bireyler mağduriyet, dışlanma, şiddet ve kaçış temaları etrafında temsil edilirken kimlikleri sıklıkla patolojikleştirilmekte; “hastalık” söylemi üzerinden çerçevelenmektedir. Kimliğin açıklanması ya da dışa vurumu ile bulundukları yerde “kalmak” ya da yaşamını sürdürebilmek neredeyse olanaksız hale getirilmekte, bireyler zorunlu olarak “kaçış” ya da “hayatta kalma” refleksi ile göç etmek zorunda bırakılmaktadır. Böylelikle, *queer* bireylerin göç deneyimlerinin çok katmanlılığı göz ardı edilerek, tekdüze ve indirgemeci bir anlatı oluşturulmaktadır. Bununla birlikte, anlatılar yalnızca bireysel hikâyeleri değil, aynı zamanda kimliklerin nasıl algılandığını ve hangi yaşam biçimlerinin kabul edilebilir sayıldığını da şekillendirerek toplumsal düzeni etkilemektedir. Çoğu zaman farklılıkları kabul eden, kapsayıcı görülen yerler Batı ile özdeşleştirilmekte, bu durum kapsayıcılık kisvesi altında belirli normların yeniden üretildiği stratejik bir söyleme dönüşmektedir. Burada temel soru şudur: “Bu süreç övgüye değer mi, yoksa sömürücü mü? Fırsatçı mı, yoksa baskıcı mı? Nihayetinde kim kâr eder?” (Benjamin, 2019: 15).

Örneğin İran'da sevdiği kadınla yakalanma korkusuyla yaşayan Leila, sürekli kimliğini gizlemek zorunda kalırken, Türkiye'den Aylin ise trans kimliği nedeniyle iş bulmakta zorlanmaktadır (DeepSeek, 8, 9 Şubat 2025). Bu haliyle kimlik gizlenmesi gereken bir şey,

gizlenmediği halde sorunlara davetiye çıkaran bir mücadele alanı olarak kavramsallaştırılmaya elverişli bir içerimde sunulmaktadır. Kimliğin açıklanması kaosu beraberinde getirmekte, bu durum kaçıışı kaçınılmaz olarak tetiklemektedir. Hindistan’da non-binary kimliği nedeniyle ailesi tarafından reddedilen Zoya, ailesinin “Bu bir hastalık” diyerek onun için bir “tedavi” arayışına girmesi sonucu kaçmaktan başka çare bulamaz (DeepSeek, 20 Şubat 2025). , Homofobi Venezuela’lı Javier’ı kendisine daha güvenli bir gelecek inşa edebilmek için göç etmek zorunda bırakır (DeepSeek, 13 Şubat 2025). Marta ise Kolombiya’da lezbiyen kimliğiyle toplumsal cinsiyet normlarıyla mücadele eder; ailesi ondan “geleneksel bir kadın” gibi davranmasını, evlenip çocuk sahibi olmasını beklemektedir. Lezbiyen olduğunu öğrenen ailesi, “Bu bir hastalık, iyileşeceksin” diyerek baskı yapmakta hayatı Marta için bir hapishaneye dönüştürmektedir (DeepSeek, 6 Şubat 2025). Kito Kenya’da eşcinsel olmanın sadece erkekliğe yüklenen toplumsal anlamlar nedeniyle değil, yasalar nedeniyle de tehlike oluşturduğunu bilmektedir (DeepSeek, 17 Şubat 2025). Hepsi göç ile geçmişin yüklerinden kurtularak özgürleşebileceklerini düşünür ve farklılıkları kutlayan Batı’ya göç eder.

Benzer söylem ChatGPT’den elde edilen verilerde de mevcuttur. Örneğin Haruto eşcinsel bir erkek olarak Japonya’da yıllarca kimliğini gizlemek zorunda kalırken (ChatGPT, 11 Kasım 2024), Cape Town’dan Toronto’ya göç eden Kwame ailesinin baskıları yüzünden çocukluğundan beri kaçmanın yollarını aramıştır (ChatGPT, 26 Kasım 2024). Moskova’dan ayrılan Aleksey, Varşova’da yeni bir ev bulduğunda ilk kez gerçekten ait olduğu bir yere ulaştığını hisseder (ChatGPT, 14 Aralık 2024). Benzer biçimde Mexico City’de eşcinsel olarak yaşaması giderek daha tehlikeli hale gelen Diego, defalarca tehdit edildikten sonra Madrid’e giderek kendine yeni bir hayat kurmayı amaçlar (1 Aralık ChatGPT, 2024). Nairobi’de ailesi cinsel yönelimini öğrendiğinde Amina’yı zorla evlendirmeye çalışmış, tehditlerle karşılaşan Amina sevgilisiyle kaçmak zorunda kalmıştır. Londra’nın parklarında özgürce yürüyen Amina, bu şehrin onun için sadece bir sığınak değil, aynı zamanda hayallerini gerçekleştirebileceği bir yer olduğunu düşünür (ChatGPT, 16 Kasım 2024).

Bu anlatılar *queer* bireylerin göç süreçlerini mağduriyet ve baskıya indirgenmekte ve onların aktif özneler olarak hareket etme potansiyellerini göz ardı etmektedir. *Queer* göçmenler, yalnızca kaçış refleksiyle hareket eden kişiler olarak temsil edilmektedir. Batı'dışındaki toplumlar mutlak olarak homofobik, transfobik ve baskıcı olarak çerçevelenirken, Batı'nın sığınak ve özgürlük alanı olduğu varsayılmaktadır. Spivak'tan (1988) hareketle, bu ikili ayrımın "öteki"yi yalnızca dışarıdan temsil edilen bir söylem biçimi içerisinde konumlandırarak, marjinalleştirilmiş grupların kendi deneyimlerini dile getirmesini güçleştirdiğini söyleyebiliriz. Dahası, bu durum göç süreçlerinin çok boyutlu yapısını görünmez kılar. Irk, toplumsal sınıf, etnik köken, engellilik durumu gibi bireysel farklılıklar anlatılarda görünmezleşir. "Kodlanmış eşitsizlik, toplumsal normları ve ideolojik önyargıları algoritmalara gömen bir pratik olarak" (Benjamin, 2019: 158) bireylerin çeşitlilik içindeki deneyimlerini tek bir anlatıya indirger. Bu durum yapay zekânın "insan deneyimlerini standartlaştırarak farklılıkları sildiğini" (Benjamin, 2019: 165) gösterir.

Öte yandan kolektif direniş, örgütlenme ve dayanışma pratikleri anlatılarda romantik bir dille aktarılacak politik bağlamdan koparılır. Örneğin Nairobi'den Londra'ya gelen Amina, Londra'da feminist kitapçılar ve *queer* dostu mekânlarda kendisine bir alan bulur (ChatGPT, 16 Kasım 2024). Varşova'da ise Aleksey, bir kahve dükkanında oturup yazılar yazar ve bir gün kendi hikâyesini dünyayla paylaşmayı hayal eder (ChatGPT, 14 Aralık 2024). Kolektif direnişin varlığı bazı hikâyelerde belirginleşiyor gibi görünse de bireyselliğin hakimiyeti devam etmektedir. Marta ve Kito yeni *queer* dostluklar inşa ederek hayatlarını daha anlamlı kılar (DeepSeek 6, 17 Şubat 2025), bu dostluklar politik bir duruş olarak değil bireysel dayanışma ekseninde inşa edilir. Benzer şekilde Diego sanat veya kültürel alanlara yönelerek yeni bir hayata başlarken (1 Aralık ChatGPT, 2024), Zoya ise sanat yoluyla kimliğini ifade etmeye çalışır (DeepSeek, 20 Şubat 2025). *Queer* diasporaların oluşumuna, *queer* sığınmacıların farklılaşan deneyimlerine, varış noktalarındaki eşitsizliklere anlatılarda yer verilmez.

Sonuç

Bu çalışma, yapay zekânın tarafsız olmadığını aksine mevcut toplumsal ve epistemolojik hiyerarşileri yeniden üreten teknolojik bir sistem olarak işlediğini ortaya koymaktadır. ChatGPT ve DeepSeek aracılığıyla elde edilen hikâyeler, yapay zekânın Batı merkezli ve cinsiyetçi önyargıları sistematik olarak sürdürdüğünü göstermektedir. Bu bağlamda, göç anlatılarında Batı'nın kurtuluş mekânı olarak sunulması, Batı-dışı coğrafyaların ise kriz, yoksulluk ve kaosla özdeşleştirilmesi, epistemolojik asimetrisinin yapay zekâ destekli anlatılar aracılığıyla yeniden inşa edildiğini göstermektedir. Benzer şekilde toplumsal cinsiyet rolleri, yapay zekânın üretimlerinde belirli kalıplar çerçevesinde süreklilik arz etmektedir. Kadınlar genellikle fedakâr anneler, mağdur bireyler ya da ikincil figürler olarak sunulurken, erkekler bağımsız, kendi kendine yeten, güçlü ve aktif aktörler olarak tasvir edilmektedir. LGBT+ bireylerin anlatıları ise ağırlıklı olarak baskı, kaçış ve zorunluluk ekseninde şekillenirken, farklı nedenlerle göç edebilecekleri göz ardı edilmektedir.

Elde edilen bulgular yapay zekâyı tarafsız bir araç olarak değil, veriyi işleyen bir araç olarak belirginleştirir. Bilgiyi dolaşıma sokan güç aygıtını görmezden gelmek, yapay zekâ verilerinin hetero-patriyarkal ve ırk temelli tezahürlerini gizlemeye alan açmakla eşdeğerdir. Öte yandan kullanıcılar olarak aktif rolümüz dikkate alındığında, yapay zekânın kullanıcı beklentilerine göre şekillenen “müşteri memnuniyeti” odaklı yapısı, bilgiyi sabit kalıplar içinde yeniden üretmekte ve “veri ısmarlama” pratiğiyle birlikte epistemolojik tek sesliliğin derinleşmesine neden olmaktadır. Kullanıcının sorusuna ya da talebine “cevap verme” algoritması, anlatıların normatif yönünü güçlendirmekte; toplumsal cinsiyet, etnisite, sınıf, ırk ve cinsel yönelim gibi farklılıklar yerine, daha basit, basmakalıp toplumsal kabullerle örtüşen ve öngörülebilir temsillere öncelik vermektedir. Bu, bilginin yalnızca temsil düzeyinde değil, üretim koşulları düzeyinde de etkin rolünü ortaya çıkarmaktadır. Söz konusu rol toplumsal cinsiyet ideolojisini hesaba katan epistemolojik bir hegemonya üretimine aracılık etmektedir.

Bu epistemolojik hegemonya, çalışmanın teorik temelini oluşturan üç sac ayağıyla birlikte düşünüldüğünde daha net biçimde anlam kazanmaktadır. Benjamin'in (2019) "hayali nesnellik" kavramı yapay zekânın toplumsal önyargıları teknik tarafsızlık kisvesi altında silikleştirdiğini gösterirken, "Yeni Jim Yasası" ise bu önyargıların dijital sistemlerde nasıl sistematik olarak yeniden üretildiğini açıklayan güçlü bir zemin sunmaktadır. Feminist epistemoloji bilgi üretim süreçlerinin ideolojik olduğunu vurgulayarak bu eşitsizliklerin yalnızca içerik bağlamında değil, veri üretiminin tarihsel bağlamında da gömülü olduğunu açığa çıkarır. Lazar'ın (2007) feminist eleştirel söylem analizi, bu eşitsizliklerin söylemsel düzlemde nasıl pekiştirildiği ve anlatı inşasında nasıl yapılandığını çözümlemek açısından işlevsel bir araç olarak belirginleşir. Böylece bu çalışmada eleştirel bir perspektiften yapay zekâ hikayesi incelenebilir bir bütünlüğe kavuşur.

Çalışmanın bir diğer önemli bulgusu ise yapay zekânın Batı-dışı teknolojik altyapılarda da benzer Batı merkezci epistemolojik kalıpları yeniden üretmesidir. DeepSeek gibi Çin menşeli bir modelin Batı merkezli anlatılara benzer bir perspektif sunması, yapay zekânın küresel çapta homojenleşmiş bir bilgi rejiminin aracısı haline geldiğini ortaya koymaktadır. Bu durum, epistemolojik tek tipleşmenin yapay zekâ teknolojisi aracılığıyla nasıl güçlendiğini ve bunların veri temelli dahi olsa nesnel veriler olmadığını göstermektedir. Diğer bir ifade ile yapay zekânın algoritmik çıktılarında yinelenen kalıplar, yalnızca teknolojik değil, aynı zamanda bilgi üretimi üzerinde bir kontrolün, epistemolojik bir tahakkümün devam ettiğini ortaya çıkarmaktadır. Yapay zekânın öğrenme süreçleri, belirli ideolojik ve kültürel normlar çerçevesinde şekillendiğinden, bunlar mevcut bilgi asimetrisini koruma ve sürdürme potansiyeline sahiptir.

Dolayısıyla yapay zekâ destekli göç anlatıları "mühendislik ürünü eşitsizliğin", "varsayılan ayrımcılığın" örnekleri olarak belirginleşmektedir ve "kodlanmış maruziyet, belirli grupları sürekli olarak dezavantajlı konumda tutmaktadır" (Benjamin, 2019: 85, 70, 101). Bu bağlamda yapay zekâ teknolojisinin daha kapsayıcı ve eşitlikçi bir perspektifle tasarlanabilmesi adına, epistemolojik hiyerarşileri sorgulayan ve verinin hangi tarihsel ve

toplumsal bağlamda üretildiğini dikkate alan bir yaklaşıma ihtiyaç duyulmaktadır. Toplumsal cinsiyet önyargılarının ve Batı merkezci anlatıların yapay zekâ aracılığıyla süreklilik kazandığı gerçeği göz önüne alındığında, tasarım süreçlerinde adil, kapsayıcı ve farklı sesleri temsil eden veri setlerinin kullanılması büyük önem arz etmektedir. Bu çerçevede, feminist eleştirel araçların yapay zekâ sistemlerine entegre edilmesi yalnızca temsil çeşitliliğini değil, aynı zamanda daha eşitlikçi bir bilgi üretim rejimini mümkün kılacaktır. Yapay zekânın gelecekte eşitlikçi bir içerime sahip olabilmesi tahayyül edilecekse algoritmik sistemlerin geliştirilmesinde feminist ve eleştirel bir bakış açısını benimsemenin kaçınılmaz bir gereklilik olduğu gerçeği dikkate alınmalıdır.

Ek 1. Yapay Zekâdan Elde Edilen Hikâyelere Dair Temalar

Hikaye No	Başlık	Ana Temalar	Anahtar Bulgular	Üretildiği AI
1	Kökler ve Yollar	Batı Merkezçilik	Batı, özgürlük alanı olarak sunuluyor.	ChatGPT
2	Sara'nın Yolculuğu	Cinsiyet Roller	Kadın karakterler mağdur olarak gösteriliyor.	ChatGPT
3	Yeni Bir Şafak	LGBT+ Temsili	LGBT bireyler yalnızca baskı ve kaçış içinde anlatılıyor.	DeepSeek
4	Amandeep'in Umudu	Batı Merkezçilik	Batı, ekonomik fırsatlar sunan bir mekan olarak idealize ediliyor.	ChatGPT
5	Marina ve Ahmed	Batı Merkezçilik	Batı'ya göç zorunluluk ve fırsat arasında sunuluyor.	DeepSeek
6	Fatima'nın Sessiz Çığlığı	Cinsiyet Roller	Kadınlar bakım emeği üzerinden temsil ediliyor.	DeepSeek
7	Göç Eden Kalpler	LGBT+ Temsili	LGBT bireyler için Batı mutlak bir kurtuluş alanı olarak gösteriliyor.	ChatGPT
8	Kaybolan Sesler	Batı Merkezçilik	Batı dışı ülkeler yaşanmaz ve kaotik çerçevede anlatılıyor.	DeepSeek
9	Umut Kervanı	Göç Dinamikleri	Göçmenler edilgen özneler olarak kurgulanıyor.	DeepSeek
10	Sınırları Aşan Hayatlar	Batı Merkezçilik	Batı merkezli anlatılar, göçü kurtuluş olarak ele alıyor.	ChatGPT
11	Yeni Başlangıçlar	Cinsiyet Roller	Kadın karakterlerin göç deneyimleri duygusalıktan üzerinden aktarılıyor.	ChatGPT
12	Layla'nın Kaçışı	LGBT+ Temsili	Trans bireyler yalnızca mağduriyet perspektifinden ele alınıyor.	DeepSeek
13	Rüzgarın Götdürdüğü Yollar	Batı Merkezçilik	Batı, bilim ve ilerleme mekânı olarak yansıtılıyor.	DeepSeek
14	Silinmeyen İzler	Göç Dinamikleri	Göçmenler uyum sağlamak zorunda bırakılıyor.	DeepSeek
15	Queer Göç Hikâyesi	LGBT+ Temsili	Queer göçmenlerin deneyimleri çeşitlilik içermiyor, tek tipteleştirilmiş.	ChatGPT
16	Köklerden Kanatlara	Batı Merkezçilik	Batı dışı dünya acı ve kayıpla ilişkilendiriliyor.	ChatGPT
17	Adım Adım Yeni Bir Hayat	Cinsiyet Roller	Kadınlar, zorluklar yaşayan ancak başkalarına yardım etme üzerinden temsil ediliyor.	ChatGPT
18	Kendini Bulma	LGBT+ Temsili	Özgürlük ve korku arasında bir denge kumaya çalışan olarak resmediliyor.	ChatGPT
19	Yeni Bir Başlangıç	Batı Merkezçilik	Batı umut kaynağı iken Batı dışı dünya ekonomik kriz ve umutsuzluk üzerinden tasvir ediliyor.	DeepSeek
20	Yeni Bir Gökyüzü	Cinsiyet Roller	Kadınlar çocukları üzerinden tasvir ediliyor.	DeepSeek
21	Maya ve Kip	LGBT+ Temsili	Homofobi ile yüzleşme göç öncesi deneyim olarak aktarılıyor.	DeepSeek
22	Köklerinden Kopan Rüzgarlar	Batı Merkezçilik	Daha güvenli, daha iyi bir yaşamın anahtarı Avrupa'ya ulaşma ile özdeşleştiriliyor.	ChatGPT
23	Şam'dan Yasmin	Cinsiyet Roller	Eşi ve çocuklarıyla yolculuğa çıkarılıyor.	ChatGPT
24	Marta'nın Şafağı	LGBT+ Temsili	Göçle kendi kimliğini özgürce ifade edebilme tasvir ediliyor.	DeepSeek
25	Göç Yolları	Batı Merkezçilik	Batı umut ve fırsatlarla dolu tasvir ediliyor.	ChatGPT
26	Ali ve Amina	Cinsiyet Roller	Kadınlar daha duygusal ve aile bağlarına odaklı, erkekler ise daha bağımsız ve sorumluluk taşıyan figürler olarak resmediliyor.	ChatGPT
27	Renklerin Yolculuğu	LGBT+ Temsili	Queer göçmenlerin deneyimleri çeşitlilik içermiyor, tek tipteleştirilmiş.	DeepSeek
28	Amina'nın Hikâyesi	Batı Merkezçilik	Batı'ya gitmek hayatta kalmak için bir zorunluluk olarak aktarılıyor.	ChatGPT
29	Priya'nın Deneyimi	Cinsiyet Roller	Kadınlar şefkatli ve aile bağları üzerinden tasvir ediliyor.	DeepSeek
30	Lina'nın Hikâyesi	LGBT+ Temsili	Trans bireyler yalnızca mağduriyet perspektifinden ele alınıyor.	DeepSeek

KAYNAKÇA

Anderson, E. (1995) Feminist Epistemology: An Interpretation and a Defense. *Hypatia*, 10(3): 50-84.

Benjamin, R. (2019) *Race after Technology: Abolitionist Tools for the New Jim Code*. Cambridge & Medford: Polity Press.

Brown, L. M. (2023) Gender, Race, and the Invisible Labor of Artificial Intelligence. Lindgren, S. haz. *Handbook of Critical Studies of Artificial Intelligence* içinde. Cheltenham: Edward Elgar Publishing: 573-583.

Bartoletti, I. (2020) *An Artificial Revolution: On Power, Politics and AI*. Londra: Indigo Press.

Black AI. (t.y.) [online] Erişim adresi: <https://www.blackinai.org/community>. (Erişim Tarihi: 10 Ocak 2025).

Bornstein, S. (2018) Antidiscriminatory Algorithms. *Alabama Law Review*, 70(2): 519.

Chauhan, P., & Kaur, G. (2022) Gender Bias and Artificial Intelligence: A Challenge within the Periphery of Human Rights. *Hasanuddin Law Review*, 8(1): 46-59.

Chakrabarty, D. (2000) *Provincializing Europe: Postcolonial Thought and Historical Difference*. New Jersey: Princeton University Press.

ChatGPT. (15 Kasım- 15 Aralık 2024) Kısa bir hikâye yazmanı isteyebilir miyim? Dünyanın farklı bölgelerinden insanların/kadınların/LGBT+ bireyleri göç etme deneyimlerini ele alarak bir hikâye tasarlar mısın? [Soruya Cevap: Yapay Zekâ Destekli Göç Anlatıları] OpenAI. Erişim adresi: <https://chatgpt.com>

Chen, Z. (2023) Ethics and Discrimination in Artificial Intelligence Enabled Recruitment Practices. *Humanities and Social Sciences Communications*, 10(1): 1-12.

Çırtlık, B. (2024) Yapay Zekâda Cinsiyet Önyargısı. *Feminist Asylum: A Journal of Critical Interventions*, 2: 14-16.

DeepSeek. (28 Ocak- 28 Şubat 2025) Kısa bir hikâye yazmanı isteyebilir miyim? Dünyanın farklı bölgelerinden insanların/kadınların/LGBT+ bireyleri göç etme deneyimlerini ele alarak bir hikâye tasarlar mısın? [Soruya Cevap: Yapay Zekâ Destekli Göç Anlatıları] Beijing Academy of Artificial Intelligence. Erişim adresi: <https://chat.deepseek.com>

D'ignazio, C., & Klein, L. F. (2023) *Data feminism*. Cambridge: The MIT Press.

Drury, C. (2019) *Alan Turing: The Father of Modern Computing Credited with Saving Millions of Lives*. [online] Erişim adresi: <https://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/alan-turing-ps50-note-computers-maths-enigma-codebreaker-ai-test-a9005266.html>.

(Erişim Tarihi: 29 Aralık 2024).

World Economic Forum (2024). *Global Gender Gap Report 2024*. [online] Erişim adresi: <https://www.weforum.org/publications/global-gender-gap-report-2024/>. (Erişim Tarihi: 12 Ocak 2025).

Esen, F. S. (2024) Yeni Yüzyılın Soğuk Savaşı: ABD-Çin Arasındaki Yapay Zekâ Temelli Teknopolitik Rekabet. *Kriter*, 9(94). [online] Erişim adresi: <https://kriterdergi.com/dis-politika/yeni-yuzyilin-soguk-savasi-abd-cin-arasindaki-yapay-zek-temelli-teknopolitik-rekabet>. (Erişim Tarihi: 29 Ocak 2025).

Eubanks, V. (2018) *Automating Inequality: How High-tech Tools Profile, Police, and Punish the Poor*. New York: St. Martin's Press.

Feminist AI. (t.y.) [online] Erişim adresi: <https://www.feminist.ai>. (Erişim Tarihi: 12 Ocak 2025).

Gewirtz, D. (16 Aralık 2024) *The Most Popular AI Tools of 2024 (and What that even Means)*. [online] Erişim adresi: <https://www.zdnet.com/article/the-most-popular-ai-tools-of-2024-and-what-that-even-means>. (Erişim Tarihi: 30 Aralık 2024).

GirlsWhoCode. (t.y.) *Reaching 5 million Girls, Women, and Non-binary People By 2030*. [online] Erişim adresi: <https://girlswhocode.com>. (Erişim Tarihi: 28 Ocak 2025).

Gross, N. (2023) What ChatGPT Tells us about Gender: A Cautionary Tale about Performativity and Gender Biases in AI. *Social Sciences*, 12(8): 435.

Hall, S. (2007) *The West and the Rest: Discourse and Power*. Das Gupta, T. haz. *Race and Racialization: Essential Readings* içinde. Toronto: Canadian Scholar Press: 56-60.

Hamidi, F., Scheuerman, M. K., & Branham, S. M. (2018) Gender Recognition or Gender Reductionism? The Social Implications of Embedded Gender Recognition Systems. [online] Erişim adresi: <https://www.morgan-klaus.com/pdfs/pubs/HamidiScheuerman-CHI2019-GenderReductionism.pdf>. (Erişim Tarihi: 9 Kasım 2024).

Haraway, D. (1988) Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective. *Feminist Studies*, 14(3): 575-599.

Harding, S. (1986) *The science question in feminism*. New York: Cornell University Press.

Harding, S. (1987) Introduction: Is there a Feminist method? Harding, S. haz. *Feminism and Methodology* içinde. Milton Keynes: Open University Press: 1-14.

Harding, S. (1991) *Whose Science? Whose Knowledge?: Thinking from Women's Lives*. New York: Cornell University Press.

Hekman, S. (1997) Truth and Method: Feminist Standpoint Theory Revisited. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 22(2): 341-365.

Keller, E. F. (1995) *Reflections on Gender and Science*. Londra: Yale University Press.

Lazar, M. M. (2007) Feminist Critical Discourse Analysis: Articulating a Feminist Discourse Praxis. *Critical Discourse Studies*, 4(2): 141-164.

Lu, H., Liu, W., Zhang, B., Wang, B., Dong, K., Liu, B., Sun, J., Ren, T., Li, Z., Yang, H. ve Sun, Y. (2024) Deepseek-vl: Towards Real-world Vision-language Understanding. [online] Erişim adresi: <https://arxiv.org/abs/2403.05525>. (Erişim Tarihi: 29 Ocak 2025).

Lugones, M. (2020) Gender and Universality in Colonial Methodology. *Critical Philosophy of Race*, 8(1-2): 25-47.

Lütz, F. (2023) Gender Equality and Artificial Intelligence: SDG 5 and the Role of the UN in Fighting Stereotypes, Biases, and Gender Discrimination. Fornalé, E. & Cristani, F. haz. *Women's Empowerment and Its Limits: Interdisciplinary and Transnational Perspectives Toward Sustainable Progress* içinde. Cham: Springer International Publishing: 153-180.

Manasi, A., Panchanadeswaran, S., Sours, E., & Lee, S. J. (2022) Mirroring the Bias: Gender and Artificial Intelligence. *Gender, Technology and Development*, 26(3): 295-305.

Manyfesto. (2021) *AI Decolonial Manyfesto*. [online] Erişim adresi: <https://manyfesto.ai/>. (Erişim Tarihi: 16 Ocak 2025).

Muldoon, J., & Wu, B. A. (2023) Artificial Intelligence in the Colonial Matrix of Power. *Philosophy & Technology*, 36(4): 80.

Noble, S. U. (2018) *Algorithms of Oppression: How Search Engines Reinforce Racism*. New York: New York University Press.

Pessar, P. (2003) Engendering Migration Studies. Hondagneu-Sotelo, P. haz. *Gender and US Immigration: Contemporary Trends* içinde. Londra: University of California Press: 22-42.

Putman, M. (2016) *Artificial Objectivity*. [online] Erişim adresi: <https://medium.com/@MatthewPutman/artificial-objectivity-c5233a8c453b>. (Erişim Tarihi: 10 Ocak 2025).

Said, E. W. (1978) *Orientalism*. New York: Pantheon Books.

Spivak, G. C. (1988) Can the Subaltern Speak? *Die Philosophin*, 14 (27): 42-58.

Tinarwo, J., & Babu, S. C. (2023) *Chinese Artificial Intelligence in Africa: Digital Colonisation or Liberalisation?* Tayarisha Working Paper 12. Johannesburg, South Africa: University of the Witwatersrand.

UNESCO (2019) First UNESCO Recommendations to Combat Gender Bias in Applications Using Artificial Intelligence. [online] Erişim adresi: <https://www.unesco.org/en/articles/first-unesco-recommendations-combat-gender-bias-applications-using-artificial-intelligence>. (Erişim Tarihi: 29 Aralık 2024).

Wajcman, J. (2000) Reflections on Gender and Technology Studies: In What State is the Art? *Social Studies of Science*, 30(3): 447-464.

Wajcman, J. (2004) *TechnoFeminism*. Cambridge: Polity Press.

Women AI. (t.y.) [online] Erişim adresi: <https://www.womeninai.co>. (Erişim Tarihi: 28 Aralık 2024).